

מחודש לחודש

בין הצורך של אתמול לצר של היום

אחרת" ושכינון יחסים עם גרמניה הוא צורך חיוני לישראל, לא התעלם אז מהמערכה הקשה שתהא צפויה לו בכנסת ובציבור הישראלי במקרה כזה ולא הביע שום הרגשת ודאות, שההצעה תאושר. גם הוא וגם מר לוי אשכול ראש הממשלה שבא אחריו ידעו יפה, כי זוהי סוגיה קשה ומכאיבה, שאין להעירה ולעוררה אלא מתוך ההכרח. שכן ברור, כי גם אם ההכרח לא יגונה במישור החשבון הפוליטי, אינו עניין כלל לחשבון במישור ההיסטורי.

עכשיו נתגלגלו פני הדברים כך, שהדיקטטור המצרי עבר את גבול הנהוג והמקובל אפילו בין אמנים ותיקים במשחק הסחטנות הבינלאומי מית: הוא תפס מרובה, בבקשו לפרוט לפרוטות את ביקורו הרשמי של ואלטר אולברייכט בקאהיר, אף ניצל מלוא הניצול את המישיגה החמור של ד"ר ארהארד, ראש ממשלת בון, שנכנע לאוימיו וביטל מתוך החפזון והבהלה את הסכם אספקת הנשק לישראל. לבסוף חזר בו נאצר מהבטחותיו וחלק לאולברייכט כבוד מלכים ונשיאים.

תגובתו של ד"ר ארהארד לצעדו זה של נאצר היתה תגובתו של אדם מרומה, הוא רצה לנתק יחסים עם מצריים מיד. אין זה סוד, שמזכירות המדינה בואשינגטון, ומר שרדר שר החוץ הגרמני, הנהזה ביותר אחרי הקו הואשינגטוני, הם שמנעו זאת מתוך ההנחה, כי ניתוק יחסים עלול לדחוף את נאצר לתוך המחנה הקומוניסטי. רק אז החליטה ממשלת בון להציע לישראל כינון יחסים דיפלומטיים. יש להצטער על כך שצעד זה, כמו צעדו של הבונדסטאג בעניין חוק ההתיישנות של הפשעים הנאציים, בא בעיקר כתגובה ללחץ מן החוץ, ולא כתוצאה מנקיפת מצפון.

ההחלטה על קשירת קשרים דיפלומטיים וחילופי שגרירים בין בון וירושלים היתה לעובדה ומדינת ישראל הגיעה במפתיע ובבת-ראש לפתרון הדילמה הקשה והמרה בתוקף המיפנה החדד בהשתלשלות היחסים בין הצר המיצר לישראל היום, זו מצריים, ובין הצורך של אתמול, זו גרמניה. עד לפני זמן מועט היתה ממשלת ישראל פטורה מדאגה זו, ששמה יחסים דיפלומטיים עם גרמניה מהטעם הפשוט ש"דוקטרינת האל-שטיין" מנעה בעד מדינאי גרמניה, ואפילו אזהרי ישראל שבהם, מלטפל בשאלה זו באופן מעשי ולא לתר. אדנאואר, שטראוס, גרסטנמאייך ואחרים ראו בשילומים ובמלווה של 80 מיליון דולאר, שאיפשר אספקת נשק לישראל, מעין פיצוי בעד אותה עמדה נוקשה, שהפכה אצל מדינאי בון גם את חובת ההכרה הרשמית במדינת היהודים לכדור משחק בהתחרות המרה עם פאנקוב הקומרניסטית.

נאצר מפייע בידי ישראל

לא לנו לעשות את החשבון של ריווח והפסד שצמחו לה, לגרמניה המערבית, מ"דוקטרינת האלשטיין" מיום שנולדה ומיום שהכריו עליה ד"ר אדנאואר בבונדסטאג הגרמני (ב"22 בספטמבר, 1955), כשנפגש מר דויד בן גוריון בניו יורק עם ד"ר אדנאואר וקיבל ממנו התחייבות על מלווה אספקת הנשק, אמר לו, לד"ר אדנאואר, שהיוזמה לכינון יחסים דיפלומטיים בין גרמניה וישראל צריכה לבוא מצד גרמניה, הוא הבטיח, כי לכשתבוא — יעלה את ההצעה לפני הממשלה, הכנסת והעם בישראל, ויעשה למען קבלתה, אך אפילו בן גוריון, שהביע פעם את דעתו שגרמניה של היום היא גרמניה

האמת היא, כמובן, שחשיבותה של תוכחת יאספרס היא בזה שהיא תוכחה שמשמיע גרמני לגרמנים. שום הטפה מן החוץ לא תישווה לה בחינת ערכה, ובכלל זה — אף הטפת בני העם, שדמו ניגר על מזבח הנאציזם. נקיפת-מצפון צריכה לבוא מבפנים, ורק בבואה מבפנים תפעל את פעולתה. מי יתן ועל צעדיה האחרונים של ממשלת בון אפשר יהיה לומר: מתוך שלא לשמה בא לשמה. מי יתן ויצמיחו אותה מהפכה עמוקה בנפש העם הגרמני, המיחלת על ידי יאספרס. המערך המדיני הבינלאומי והיחסים בין גרמניה ובעלי בריתה אינם עשויים להחיש בואה של מהפכה מעין זו.

אגב, אופייני הדבר, שאם הרולד וילסון, ראש ממשלת בריטניה, ראה לנכון לשבח, בשעת ביקורו בגרמניה, את ההחלטה של ממשלת בון בעניין כינון יחסים דיפלומטיים עם ישראל, נמנעו אנשי מזכירות המדינה בוא-שינגטון בקפדנות מכל גילוי דעת בעניין ההחלטה, מחשש הגברת זעמו של נאצר. ולא עוד אלא שהושמעו כאן דעות, שהעיתוי של ממשלת בון בעניין זה לא היה נכון בשל צרות משבר וייטנאם ושהצעד עלול לעורר סערה במזרח הקרוב ואפילו להחיש התפרצותה של מלחמה באיזור זה.

אמריקה בתפקיד המפשר השקפות ודעות מעין אלה מתבססות על ההנחה, ש"אסור להרגיז את נאצר", המוסיף לשמש בעיני ואשינגטון סמל וערובה ל"יציבות יחסית" במזרח התיכון, משום שהוא מכריז על עצמו שאינו קומוניסט ואינו מתיר פעולותיה של מפלגה קומוניסטית מאורגנת במצריים, ומשום שהוא טוען, בו בזמן, ל"נייטרליות חיובית" כביכול ומוסיף לקבל נשק ומילוזות ממזרח וממערב כאחד. מר פיליפ טאלבוט העיד לפני ועדת החוץ של הסינאט האמריקני ברוח זו והביא כהוכחה את העובדה, שממשלת סוריה, שחדלה לקבל סיוע כלשהו מאמריקה, אינה מקבלת שום השפעה מן המערב, ואי השקט בגבול הסורי-ישראלי הוא תוצאה של התח-קרבות היתרה של דמשק למוסקבה. לעומת זה יש לדיפלומאטיה האמרי-קנית מהלכים בקאהיר, ואמריקה עדיין יכולה לשמש כמתווך ומפשר הוגן בין קאהיר לבון.

נקיפת מצפון כיצד?

אינה דומה נקיפת מצפון של עם לנקיפת מצפון של יחידים. נקיפת מצפון של עם עשויה לדחוף את ממשלתו למעשי חרטה ולמעשי טיהור, שאין בידי יחידים לעשותם אפילו כשהם ראשי ממשלה. הפילוסוף הגרמני הישיש יאספרס ביטא הבדל זה באמרו זה לא כבר, כי רק מהפכה פנימית עמוקה יכולה לשחרר את העם הגרמני מן האחריות לאותו פשע ללא אחר ולא תקדים בהיסטוריה — הפשע של רצח עם. שלא כרבים מבין הגרמנים של ימינו, המשווים את מעשי היטלר למעשי אכזריות אחרים בתולדות האנושות והמלחמות (מחברו של "ממלא המקום" כתב כותב דראמה ברוח זו על הפצצת דרוזן על-ידי בעלי הברית וטוען, כי אין בלבם אלא גינוי אחד למארגני ההפצצה ולאדולף אייכמאן) אין יאספרס רואה מקום לגוירות שוות. המדינה הנאצית — אומר הוא — היתה פרי רצונו של העם הגרמני, ופשע זה לא יימחה כל עוד לא יפגין העם הגרמני רצון חדש להיטהר מפשעי הנאציזם. יאספרס מסיק מהגישה התועלתית והפראגמטיסטית של רבים מבני העם הגרמני ומנהיגיו, כי "הכרת הפשע הנאצי עדיין לא חדרה לתודעתנו". "דרושה מהפכה בתודעה וברצון הקיבוצי של העם הגרמני ודרושה שאיפה להקים מדינה חדשה באמת, שאלמלא כן יש להתייאש מהעם הזה ומשייכותו לתרבות המערב".

התחולל המהפכה?

דברי תוכחה אלה של אחד מיחידים הסגולה שבדור, שעמד מול גל ההיטלריות מראשיתו ללא רתיעה וללא חת גם בימים, שבהם מצאו רבים לנכון לרכוש להם "פנקסי מפלגה" גם אם נקעה נפשם מתורתו של אשמדאי, מעמידים אותנו ממילא על החוב הנימוח שחבה לישראל גרמניה של היום בשל גרמניה של אתמול. אמנם, על כל זה דובר, בלי ספק, בזמן ביקורו של ד"ר בירנבאך בישראל. אך דא עקא, שראשי המדב-רים היו גם הפעם קברניטי ישראל, ואילו בחדרי חדריה של ממשלת בון שלט הגורם הקובע של "ריאל-פוליטיק".

הוציא את חיל-המשלוח שלו מארץ זו, ולא עוד אלא שהוא מגדילו מחודש לחודש. ממשלת ארצות הברית מוכנה עכשיו להמציא משלוחי מזון לתימן המלוכנית, שעודה קיימת ועומדת על נפשה למרות כל ניחושיהם של המומחים לענייני ערב ברוב בירות המערב.

סלחנות כלפי נאצר

מזכירות המדינה חוזרת, משום מה, על רוב שגיאותיו של משרד-החוק הבריטי לפני מסע סואץ, אך הנה הוציאת עכשיו ממשלת בריטניה "ספר לבן" ובו נאמר בפירושו, כי אין מקום להבנה ולשיתוף פעולה עם נאצר, ומטרותיו נוגדות את מטרות המדינות הבריטיות. הכרזה זו יש בה משום חידוש בפרט כשהיא מתפרסמת בימי שלטונה של ממשלת הלייבור, שכמה ממומחיה ראו תחילה בנאצר דמות של מנהיג השואף לתיקונים סוציאליים, אם לא לפדות סוציאליסטית, במובנה המערבי. דעת הציבור באמריקה אינה מוכנה לקבל בסלחנות את תעלוליו של נאצר, כגון משלוח נשק למורדי קונגו, שריפת ספרייה אמריקנית בקאהיר ושאר "הפגנות זעם" מאורגנות, ואילו מזכירות המדינה מוסיפה לנהוג במידת הסליחות. עדיין זכורה לנו השמועה, כי בשעה שהתנהל בסינאט האמריקני הויכוח על הפסקת משלוחי עודפי המזון למצריים איים נאצר, שאם יופסקו המשלוחים — לא יתן רשות מעבר לאניות אמריקניות בתעלת סואץ, ולא היתה זו אלא תגובה אחת מרבות, שהגיב בזמן האחרון הרודן המצרי, ושעוררה רבים לומר: מי יגלה עפר מעיניו של ג'ון פוסטר דאלים?

על כל פנים, דבר אחד ברור: לעיסקה הגרמנית נכנס נאצר כאחד סחטן בקי ורגיל ויצא בבושת פנים. לא זו בלבד שלא השיג מטרנו: מניעת ההכרה הרשמית של בון בישראל, שהכריו עליה כעל "שאלת חיים ומוות", אלא שכמסע הבחירות שלו בערי מצריים הפליג כל כך בעניין זה הציגו כהוכחה ניצחת לקיומה או חידלונה של אחדות עמי ערב, עד שדבריו השפיעו השפעה הפוכה בישראל. אם בימים כתיקונם היתה שאלת כינון היחסים עם בון

הנה, אין להכחיש, שסוריה היא מועמדת ליהפך ל"קובה שנייה" במזרח התיכון בשעה שמוסקבה תרצה בכך, ושהמשטר הסורי הנוכחי אינו רחוק מקומוניזם. אך שאלה גדולה היא: באיזו מידה עוד אפשר לראות את נאצר כפועל על דעת עצמו ובאופן חופשי מהכתבה מוסקבאית, ובאיזו מידה עדיין יש לו, לנאצר חופש חופש תימרון כלשהו בין מזרח ומערב? כידוע לא השיג נאצר גדולות בתחום הפיתוח הכלכלי ופתרון שאלת העיני ועודף האוכלוסיה במצריים. בסכר אסואן ראה את עיקר תקוותו, מבחינת עתידה הכלכלי של מצריים, אך עם סילוקו של כרושצ'וב מן השלטון חשש נאצר, כי ירשי כסאו של כרושצ'וב, שמתחו ביקורת על מדיניותו הפורנית במזרח התיכון, יבטלו את התחלטה על המילוה למימון מפעל סכר אסואן.

הסכם הנשק השני

ביקורו של הדיפלומאט הרוסי שליפין בקאהיר, בדצמבר שעבר, וההסכם הסודי (השני) שנחתם בין מוסקבה וקאהיר על אספקת כמות גדולות נוספות של נשק חדיש, בכלל זה טילי קרקע-קרקע, הוא שהיווה שלב מכריע ביחסי מצריים והגוש הסובייטי. כל מה שבא לאחר מכן, ואף ביקורו של אולברייט בכלל, אינו אלא פועל יוצא מההסכם האמור ופרעון חוב שחב נאצר למוסקבה תמורת אספקת הנשק והמשך בניינו של סכר אסואן. משום כך אפשר לתמוה על ד"ר שרדר ויועציו בבון, שדימו, כי במחיר ביטול הסכם אספקת הנשק לישראל, שלא הדריך מנחתו של נאצר בעבר, יחזיר הרודן המצרי אחרונית את גלגל האוריינטאציה שלו. אם יש עוד בואשינגטון המאמינים כי עוד אפשר להציל "בדל אחן" של נאצר, ואף להחזירו בתשובה, הרי מספרם עתיד להתמעט ולילך ככל שירבו האכזבות מהתנהגותו בעתיד הקרוב.

צא וראה, שאפילו בעניין ממשלת תימן הרפובליקנית של סלאל, ממשלת-בובה שמזכירות המדינה נזדרזה שלא בטובתה להכיר בה מיד לאחר שהוקמה על ידי נאצר אשתקד, כבר ניכרים סימני חרטה ראשונים. מאחר שנאצר לא קיים הבטחתו ולא

שגרמניה תופסת מקום מרכזי בין ארצות השוק האירופי, וקשרי מסחר עם ארצות "השוק האירופי" חשובים יותר לארצות ערב מאשר ל"שוק האירופי". ורק מעטות מבין ארצות ערב תקיימנה את אימו של נאצר ותכרנה בממשלת פאנקוב.

לעת עתה היה קולו של בורגייבה קול יחיד וממשלות המערב, ובכללן אף ממשלת ארה"ב, לא מיהרו לתמוך בו מחשש הכתמתו בתואר "משרת האימפריאליזם". האמת היא, כי כל עוד ינופף נאצר בחרבו השלופה לא יתקהלו מדינאים ערבים רבים תחת דגלו של בורגייבה, שאחד מעורכי עתונו החשובים פירסם זה לא כבר תכנית להקמת פדראציה של ארצות המזרח התיכון שתכלול גם את ישראל. רעיון זה קרוב לרעיונו של דה-גול, הסבור שהגיעה השעה לעשות מאמץ בכיוון זה בהנהגתה של צרפת. זוהי אחת הסיבות לנכונותה של צרפת להושיט עזרה כלכלית למצריים וכן לארצות ערביות אחרות באזור. סיבה אחרת היא: הגסיון להחזיר השפעתה של צרפת לחלק עולם זה. אולם צעדים אלה מתפרשים בבון כנסיון לרשת את מקומה ותפקידה של גרמניה, שהנאצריסטים הכריזו עליה "חרם".

באיזו מידה דבר זה עתיד להשפיע על יידות צרפת-ישראל ועל הסיוע כנשק ובידע אטומי שמדינת צרפת מושיטה לישראל? שאלה זו טעונה דיון לחוד.

י. מישאל

מעוררת ויכוחים סוערים וממושכים ואפילו בתוך מפלגות הקואליציה היו נשמעים קולות רבים מאוד נגד צעד זה, הרי דבריו של נאצר והמסיבות שבהן נאמרו הכריעו את הכף.

יתר על כן, אם לקבל את הערכתו של נאצר כפשוטה, הרי תוצאות הפעולה הבלתי-מאוחדת נגד בון מוכיחות, שמדינות ערב אינן רוצות ואינן יכולות להיות מאוחדות אפילו בשאלה כגון זו, גם אם הן מאוחדות באיבתן לישראל. בורגייבה, השליט הטוניסי דביע את דעותיו על היחס לישראל ועל הפליטים הערביים וגורלם נגד השיטה הקיצונית של נאצר לא מטעמים הומניטאריים ומרוב אהבת השלום. הוא אמר: "אילו היה בכוחנו להשמיד את ישראל — הייתי בעד זה, אלא שאינני מאמין, שהדבר הוא בתחום היכולת שלנו".

בורגייבה העיז

בורגייבה היה גם כן המדינאי הערבי היחיד, שהעיז לקבוע, כי חרם כלכלי ערבי על גרמניה — יותר משיוזק לגרמניה יזיק למדינות ערב. בשעה ששורות אלה נכתבות כבר ניתן לקבוע שהפעולה ה"מאר-חדת" היחידה, שהשיג נאצר אצל ממשלות ערב היא: החזרת השגרירים הערביים מבון לבירותיהם, "לשם התיעצויות". כמחציתם יחזרו לבון אחרי תום ההתיעצויות. טוניסיה, מארוקו, לוב, סודאן, לבנון וערב הסעודית לא תוכלנו להרשות לעצמן ניתוק יחסים עם גרמניה, משום